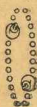

292152

DR. ALEX. HERLEA

ROMÂNIZAREA VIEȚII ECONOMICE ÎN ARDEAL

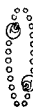
BCU Cluj / Central University Library Cluj

DR. ALEX. HERLEĂ

ROMÂNIZAREA VIEȚII ECONOMICE ÎN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj
CONFERINȚĂ

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201702179

ROMÂNIZAREA VIEȚII ECONOMICE ÎN ARDEAL.

Conferința mea se intitulă: „Românizarea vieții economice în Ardeal.” *

Trebue să mărturisesc însă că această localizare a problemei, este mai mult o semnalizare a acuității ei, pentru provincia noastră, — este mai mult un semn al preocupărilor deosebite cari trebue să le aibe mai cu seamă Ardeleni, în interesul imediat al salvării primatului de viață economică românească. În realitate însă problema este generală și soluțiile sunt aproape asemănătoare pentru întreg teritoriul țării, pentru întreaga viață economică românească. De aceea titlul just al conferinței mele este pur și simplu: „Românizarea vieții economice”.

Dacă în ordinea politică există în viața popoarelor momente când sentimentul solidarității naționale trebue să subordoneze toate celelalte interese, Vă asigur că în ordinea economică este tot așa de important ca sentimentul solidarității naționale să subordoneze orice alte interese, — fiindcă între ordinea politică și ordinea economică în viața de Stat, există un raport funcțional, o legătură bazată pe principiul forțelor componente într-o unitate.

Iată de ce nu există viață de Stat consolidată, fără viață politică și fără viață economică, deopotrivă de bine organizate.

---

* Dl Virgil Madgearu tratează această chestiune în broșura sa intitulată „Românizarea vieții economice și utilizarea tineretului în Statul național-țărănesc, - aceste comunicări ale Dlui Madgearu mi-au servit de izvoare la alcătuirea acestei conferințe în părțile pe cari le voi indica în cuprinsul textului.

Când una dintr-acestea se găsește în deficiență, este periclitată însăși existența Statului.

Într'un Stat național, fără discuțiune, dreptul de conducere al intereselor publice aparține elementului majoritar. — Pentruca să îndeplinești acest dezideret în ordinea de apreciere politică, trebuie să împlinești unul asemănător în ordinea de apreciere economică, asigurând elementului majoritar o preponderență economică de asemenea fel, ca să poată lua concurența permanentă cu forțele economice streine, cari ar încerca să influențeze viața publică prin puterea lor, datorită interdependenței dintre cele două componente de cari am vorbit.

Deci românizarea vieții economice, despre care voiu vorbi, o consider o necesitate pentru consolidarea Statului român. Întrebările cari ni-se pun nu mai privesc discuțiunea necesității sau inutilității consolidării unei vieți economice românești, ele se întind numai rână la stabilirea mijloacelor pentru înfăptuirea acestei necesități de Stat.

Prin românizarea vieții economice înțelegem, de o parte trecerea capitalului de orice formă din mâini străine în proprietate românească, iar de altă parte, conducerea întreprinderilor economice să se facă în mod efectiv cu ajutorul unui personal de origine etnică românească. Desigur că cea mai importantă parte este cea dintâiu, este chiar naționalizarea capitalului, fiindcă proprietatea odată naționalizată, este o garanție în plus pentru naționalizarea elementului de muncă în orice fel de întreprindere economică.

Românizarea vieții economice ar putea avea un înțeles mai restrâns, putându-se considera la un moment dat neromânesc numai capitalul sau participațiunile de capital ale cetățenilor streini, în viața economică românească, al cetățenilor alor țări.

Pernind însă dela ideia Statului național, de bună seamă că neromânesc este tot ceiace nu este de origine etnică românească, deci implicit și minoritățile conlocuitoare.

Lupta dată pentru întâietatea economică între naționalitățile de felurită origine etnică într'un Stat, nu este un act de nedreptate, în cazul când elementul majoritar ar reuși să-și

asigure primatul, fiindcă acțiunea elementului majoritar nu trebuie să se bazeze pe privilegii, cari ar trece de limita dispozițiilor legale și cari la un moment dat ar putea să primească conturile unor acte abuzive. Primatul național, în ordinea politică, asigură posibilitatea elementului majoritar, ca pe cale de legiferare, să consolideze anumite pozițiuni economice câștigate și să se dea concomitent lumii civilizate impresiunea, că națiunea românească trebuie să fie gelosă de organizarea sa într'un Stat de drept.

Că mare importanță are o bună organizare economică pentru o națiune, se vede din o întâmplare de pe la începutul secolului acestuia, când redesteptarea națională luase un avânt deosebit și când, pe plan politic, în Ardeal s'a intrat deja în plină activitate, fără să avem încă conturile desfășurării de evenimente cari ne-au dus la Unirea dela 1918. Mi-a povestit un bărbat de Stat o întâmplare din care am întărit concluziunile de mai sus. La Viena, după ieșirea din pasivitate, se țineau nenumărate sfaturi a bărbaților noștri politici din Ardeal, cari sfaturi țineau în definitiv spre marele scop al eliberării noastre politice și a infăpturii unității noastre naționale. După îndelungate debateri au ajuns la opiniunea, că datorită inerției internaționale, Austro-Ungaria se putea menține încă mai mulți ani și că unitatea politică a Românilor ar putea întârzia. Pentru accelerarea evenimentelor cari politicește erau staționare, au hotărât să accelereze organizarea unității naționale în sensul economic și iată cum: Să înființeze Banca României Mari, o Bancă cu capital românesc care să aibă sediul în Viena și care să aibe sucursale în toate capitalele provinciilor locuite de Români. În felul acesta să coordoneze activitatea economică în toate provinciile românești realizând un contact de interese între cercurile economice românești și deci între locuitorii români din toate provinciile cari mai târziu au format România Mare.

Această precedare economică a actului politic al Unirii din 1918 a fost cel puțin în concepțiune, unul dintre cele mai importante acte cari au integrat totalitatea acelor cari au dus la unitatea noastră definitivă dela 1918.

Această precedare a actului politic, de către o înfăptuire economică, ne arată cât este de mare valoarea celei din urmă și cât este de corodă punerea ei în aplicare.

O acțiune politică este totdeauna supusă persecuțiilor și apăsării celor tari, pe când cucerirea economică este una mai înceată, dar sigură. Ea nu poate fi îngrădită așa de ușor și cu asprimea îngrădirilor politice. Marile fortificații economice sunt, de cele mai multe ori cele mai bune puzăze pentru o națiune.

Multă lume am impresiunea că trăiește în credința că naționalismul a ajuns o lozincă a vieții actuale recent de tot și fără prea adâncă legătură cu întâmplările din trecut.

Aceasta este profund greșit.

Trebuie să recunosc că cele dinău aparențe sunt de a-tare, fiindcă în toate manifestațiunile de viață, în România, în ultimul timp, naționalismul a îmbrăcat o formă dinamică.

Dar iată domnilor, că problema românizării vieții economice în Vechiul-Regat, a fost mult înainte de răstoiu, — o problemă pusă în discuțiune, discuțiuni cari au prilejuit campanii de presă, au prilejuit câteva volume de scrieri politice, au prilejuit literatură și au prilejuit chiar acțiune politică, care preconiza exclusivismul elementului românesc.

În Ardeal primele începuturi de viață economică, organizată în societăți cu capital mai important, au avut la baza lor ideia românizării vieții economice.

Cine nu știe dintre noi, că, politica de Stat maghiară a fost îndrumată de asemenea manieră ca să promoveze consolidarea capitalului maghiar și fărâmițarea capitalului românesc prin lipsa posibilităților lui de fructificare. Cine nu știe că în Ardeal nu s'au putut forma cooperative de credit cu participarea românească, fiindcă guvernul dela Budapesta a întocmit legi, cari supuneau îndrumărilor și controlului administrativ, activitatea acestor instituțiuni. Atunci au luat naștere cele dinău societăți pe acțiuni, băncile românești d'n Ardeal cari nu au fost supuse acestui control al administrației maghiare. Ele au luat naștere ca o reacțiune pentru salvarea și fructificarea capitalului românesc, în fața tendințelor de apăsare ungurească.

Dacă capitalul românesc din Ardeal nu s'ar fi separat de capitalul strein, desigur el ar fi fost fără de valoare pentru acțiunea noastră națională.

Amestecul capitalului românesc din Ardeal cu cel unghuresc, l'ar fi lipsit de independența necesară, pentru a se pune în serviciul cauzei de românizare.

Beneficiile cari le-ar fi avut, desigur că ar fi fost mult mai mari, uzând de privilegiile ce se instituiă de politica de Stat maghiară, și sustrăgându-se d'spozițiilor de apăsare, — dar cauza națională, n'ar fi fost servită.

Este clar, că lupta dată de capitalul românesc din Ardeal, a fost o luptă conștiență pentru românizarea vieții economice.

Vedem astfel cu toții în istoria formațiunii întreprinderilor economice din Ardeal, tendința de românizare. Până la războiul mondial aceste instituțiuni au fructificat capitalul românesc, au inițiat și au finanțat întreprinderi industriale românești, au creditat elementul românesc din Ardeal, ca să cumpere proprietățile agricole minoritare și au subvenționat acțiunea politică a luptătorilor pentru unitatea națională.

Așadar românizarea vieții economice a format o preocupare permanentă, atât pentru cercurile din Vechiul-Regat, cât și pentru cercurile Ardelene. Toată lumea și-a dat seama de valoarea desfășurării concomitente a unei acțiuni și pe plan politic și pe plan economic.

Se suține, de o bună parte dintre cunoscătorii problemei, că prezența elementului strein în viața economică a provinciilor locuite de Români, este un rezultat al desfășurării evenimentelor istorice, mai precis un rezultat al evoluțiunii care n'a putut fi oprită și nici îndrumată altfel, prin forța pe care o reprezenta elementul românesc și că a trebuit să v'nă războiul mondial și realizarea unității noastre politice, pentru a schimba cursul evolutiv de infiltrațiune a elementului strein, ca forță economică în ținuturile locuite de Români.

Din contra, noi suntem de părere că momentul decisiv pentru acțiunea de românizare a vieții economice, este dacă nu con-

comitent, dar în imediată apropiere de momentul politic, de momentul rededeptării naționale, — momentul în care a apărut o conștiință de solidaritate națională, generatoarea marilor acte politice din secolul trecut pentru unitatea națională. Noi nu putem susține că, până la războiul mondial, românizarea vieții economice a mers descrescând și că numai dela data realizării unității noastre politice dela 1918, ar fi început adevărata românizare a vieții noastre economice.

Poporul român a mers conștient spre o românizare a vieții economice, din momentul în care conștiința națională a cerut o stăpânire românească, în cadrul unui Stat național românesc și care este de tot altul și mult mai înainte decât anul 1918 data realizării unității noastre politice.

Fără discuțiune însă că, dela războiul încoace, mijloacele sunt mai eficace și condițiunile mai propice. Românizarea vieții economice din toate provinciile locuite de Români se face într'o cadență mult mai accelerată ca înainte de războiul.

Nu putem însă nega că nu au existat măsuri de Stat și nu au existat inițiative particulare, încă mult mai înainte de războiul mondial, pentru românizarea vieții economice, pentru întărirea elementului etnic Românesc, ba chiar pentru a pune stăpânire, cât mai completă, asupra tuturor surselor de bogății din teritoriile locuite de Români.

Doamnelor și Domnilor. Este adevărat că problema, privită istoric, ne deschide o perspectivă în cadrul căreia putem desprinde tot ce este mai caracteristic, în ce privește fenomenul prezenței elementului strein în viața noastră economică.

În fiecare țară a existat un timp, când elementele streine au venit din altă parte, ca să pună în valoare bogățiile pe cari locuitorii indigeni nu le puteau pune în valoare, din cauza lipsei de capital și din cauza nepriceperii tehnice.* De exemplu, dacă dintr'un sentiment de mândrie, am deplasa problema dela Statul românesc spre o colonte oarecare, trebuie să constatăm că acolo erau, din punct de vedere al posibilităților de valorificare economică a acelor țări, terenuri virgine. Ele au

* Virgil Madgearu.

rămas nexploatate și din lipsa de capital local, — și din lipsa de pricepere tehnică a ind'genilor. Dacă ar fi existat în cercurile indigene și una și alta, de bună seamă că ele nu deveneau colonii și capitalul strein nu reușea să se infiltreze, fiindcă punerea în valoare a bogățiilor locului era asigurată de către însuși locuitorii țărilor respective.

Nu putem ascunde adevărul, — deși aparența este contradictorie, — și efectele reflexive, — că, capitalul și pricepere tehnică streină introduse într'o țară rămasă înapoi, au fost un mijloc de progres a țărilor respective. Și chiar acest progres a fost acela care, la un moment dat, a dus la cea mai înaltă expresiune de conștiință națională, națiunile respective, iar prin puterea de afirmare a acestei conștiințe naționale a dus acelaș progres, creat de streini, la eliberarea de amestecul elementalul lor, fie în viața economică fie în cea politică.

De ce s'a putut infiltra elementul strein în Vechiul Regat care politicește avea aproape o independență a sa națională. Explicațiunea este cea de adineauri. În Vechiul-Regat n'a existat nici capital de întreprindere, n'au existat nici elemente bine pregătite din punct de vedere tehnic, au existat însă bobăți naturale nemăsurate, cari cereau punerea lor în valoare. Așa de exemplu, până târziu existând în Vechiul-Regat marile latifundii, masa mare a populațiunii nu a putut să realizeze un spirit de economie de asemenea fel, ca din produsul muncii țăranimei și a micilor proprietari, să creeze un excedent, cari excedente strânse dela marea mulțime a lumii muncitoare să constituie o participațiune într'un capital românesc mai mare, cu ajutorul căruia să se pună în valoare marile bogății naționale. Afară de proprietarii de moșii cari își cheltuesc banii după alte socoteli, nu au existat câștiguri cari să se ridice deasupra trebuințelor obișnuite și din cari să se poată, în formă de excedent și capitaliza ceva.

Bogățiile naturale ale Vechiului-Regat trebuiau puse în valoare, trebuia exploatat petrolul, trebuiau exploatate pădurile și trebuiau comercializate cerealele. Cine putea s'o facă? Desigur că nu cei câțiva latifundiași, cari, datorită mentalității lor conservatoare, nu apreciau drept capital altceva decât fondul agricol.

În 1829 s'a încheiat tratatul dela Adrianopol, când a început traficul internațional pe Dunăre și când comerțul internațional a luat un avânt deosebit în ce privește căutarea grânelor din Țara Românească. Cine a avut inițiativa organizării acestui comerț? Latifundiarii Vechiului-Regat, sau sărăcimea dusă aproape la exasperare? Nici unii, nici alții. Din cauza lipsei de pricepere tehnică și inițiativă la latifundiar și din cauza lipsei de capital la clasele de jos, — și au făcut apariția comercianții de cereale străini, cari au organizat comerțul cu cereale, valorificând în mod destul de fericit, această bogăție a Țării Românești. De atunci au rămas în Vechiul-Regat dar nimeni nu poate susține că conștiința nevoii de românizare nu a fost ascendentă că toate tendințele nu erau, ca la un moment dat să fie luat acest izvor de câștiguri din mână străină și să fie dat pe seama elementului românesc.

Pentru aceasta trebuiau create capital și tehnicieni. În momentul când am avut capital și credit românesc deoparte și elemente pricepute de altă parte, a început desfășurarea acțiunii de românizare, din ce în ce mai dinamic și mai hotărât.

Situațiuni asemănătoare este cu petrolul și cu lemnul. Aceste două motive, a lipsei de pricepere tehnică și a lipsei de capital, au facilitat infiltrațiunea elementelor străine în economia Țărilor Românești. Dar lupta elementului românesc a fost în permanență o luptă pentru înlocuirea cât mai grabnică, a elementului străin cu elemente românești.

Aș dori să arăt încă unul dintre factorii cari au contribuit la infiltrațiunea capitalului străin în Țara Românească.

Regimul protecționist vamal.*

Diferitele State la un moment dat au înțeles valoarea industrializării, și în scopul creierii de industrii pe teritoriu național, au instituit un regim de protecție pentru marile înjghebări industriale.

Marile întreprinderi din străinătate văzând în felul acesta periclitate debușeele lor, au înființat sucursale în centrele mai mari ale diferitelor țări. Astfel s'a ajuns încă în mare măsură la

* Virgil Madgearu.

numărul de întreprinderi cari lucrează pe teritoriul românesc și au la bază capital străin.

Am arătat cum nu se putea forma capitalul românesc, datorită structurii economice a țărilor românești dinainte de război.

Situația în celelalte Țări era cu totul deosebită și de aceea se explică apariția de capital încă în secolul al 13-lea și al 14-lea, în sensul unui comerț cu capital. Mă gândesc bine înțeles la bancherii medievali din orașele italiene și la comerțul lor cu bani.

În țările apusene structura așezării economice era fundamental deosebită de structura așezării noastre, fără burghezie și populație orășenească, cu latfundii și populație sătească legată de pământ, pe care v'am arătat-o.

La noi existau numai mari moșieri și muncitori de pământ. În țările apusene exista deja în evul mediu o viață economică orășenească, în care recunoaștem o tendință de dezvoltare spre burghezia de mai târziu. Cine nu știe că în fiecare din orașele apusene existau renumitele bresle de meșteșugari. Influenței acestora se datorește în bună parte spiritul de economie. Ei au constituit un strat social cu viață economică aparte, cu o mentalitate aparte, care le-a dat posibilitatea să strângă capitaluri pe cari să le investească în dezvoltarea orașelor lor, în dezvoltarea meșteșugurilor, în industrii și în comercializarea însăși a banilor.

În țara românească nu a existat nici un strat social cu o mentalitate asemănătoare care să promoveze spiritul de economie și nici cu posibilități materiale asemănătoare și propice creierii de capital.

Natural deci, că atunci când în țara românească s'au deschis posibilități de valorificare prin mijlocirea capitalurilor, toate aceste cercuri străine cari aveau la dispoziție capitalul necesar pentru a pune în valoare vre'o bogăție naturală din țara românească, să se grăbească și să încerce să se infiltreze în viața ei economică.

Această acțiune de infiltrare a fost bună pentru dezvoltarea țării românești, fiind-

că, dacă ea nu a servit la altceva, a servit însă totuși la accelerarea progresului general și prin interes contrar, chiar la accelerarea dezvoltării conștiinței de necesitate a organizării unei vieți economice pur românești. Dacă economia românească ar fi fost refractară față de aceste capitaluri cu valori tehnice străine, progresul țării românești dacă n'ar fi stat pe loc, cel puțin ar fi întârziat.

Ar fi trebuit să treacă destulă vreme până ce și în țara românească s'ar fi format o burghezie pe calea unei integrări în evoluțiunea istorică a poporului român și până și în țara românească s'ar fi creiat o mentalitate de economie, sub influența unor clase orășenești de meșteșugari români. Meșteșugurile în țara românească în timp ce în epus formau o reală putere economică și un important strat social, în viața țărilor respective, la noi meșteșugurile erau rurale, foarte puține și numai în legătură cu viața agricolă.

Și în Vechiul-Regat ne întâlnim cu clasa de meșteșugari aduși din străini, cari au rămas în permanență, cu sentimentul mercenarului într'o ostire națională, cari n'au fost asimilați decât în mică măsură și mai cu seama n'au creiat clase viitoare de meșteșugari din mijlocul populațiunii autohtone.

Nu aveau nici un indemn sulțesc, dar mai cu seamă, nici un interes să creieze și să lase moștenire meșteșugul unui autohton.

În Ardeal situațiunea e diferită de situațiunea Vechiul-Regat. Iată pentru ce: În Ardeal prin colonizarea Sașilor s'au întemeiat orașele săsești libere, a căror structură economică a devenit într'o oarecare măsură, asemănătoare cu structura orașelor apusene. Acestea erau orașe de meșteșugari cari au dat în permanență burghezia săsească a Ardealului. Și ei și-au conservat breslele lor meșteșugărești, neîngăduind penetrațiunea elementului românesc, dar numai până la un timp oarecare când Românii, prin contactul permanent cu aceste cercuri, le-au luat o parte dintre meșteșuguri. Ungurii încă au încercat să întemeieze, prin asemănare, o burghezie care să se recruteze din elementele ungurești pe cari le-au înstărit și

situat la orașe și cărora le-a încredințat conducerea intereselor publice. În unele locuri au reușit aproape să creieze clasa de meșteșugari și comercianți cari să echivaleze cu Sașii. Și unii și alții erau de un exclusivism neîngăduitor față de elementul românesc. *Totuș profitul Românilor din această ambianță, a fost unul foarte mare: dezvoltarea spiritului de economie și dezvoltarea dorințelor de cucerte a orașului și a pozițiilor economice pe care le aveau aceste minorități, cari trăiau o viață mai bună din punct de vedere material, decât lumea noastră românească. Așa trebuie să vă explicați că în Ardeal a apărut Banca românească cu 30 ani înaintea Băncilor românești din Vechiul-Regat.*

Curând a slăbit și puterea de rezistență a meșteșugarilor sași. Dintre Români au început să se creieze în unele orașe clase de meșteșugari, putându-se creia un fel de mică burghezie românească a Ardealului.

Urmașii acestor meșteșugari sunt chiar meseriașii noștri de astăzi, cari și în Orăștie de ex. manifestă o solidaritate națională și profesională demnă de admirat.

În Ardeal, spre deosebire de Vechiul-Regat, problema punerii în valoare a bogățiilor neproloatate din acest teritoriu, nu era asemănătoare cu cea din Vechiul-Regat, întrucât ea nu se rezuma la lipsa de capital și lipsa de capacitate tehnică, ci ea privea lupta cu oficialitate și puterea politică maghiară care avea tendințe revanșarde și care a avut o atitudine de apăsare față de înflorirea economiei românești din Ardeal.

Aceasta este un punct de plecare în afirmarea legitimității noastre de restituire și în sens economic, — în toate drepturile cari ni s'ar cuveni, după numărul mare al Românilor cari locuiesc în Ardeal și după dreptul celui care stăpânește organizația politică a unui teritoriu.

Noi n'am avut nevoie să vină capitalul străin, ca să exploateze aurul, cărbunii, și cerealele Ardealului, fiindcă se găsea și capital și suficientă capacitate tehnică pentru punerea în valoare a acestor bogății, care au și fost permanent puse în valoare de către capitalul săsesc și capitalul unguresc. *Not a trebuit să dăm lupta de expropriere treptată a acestor capi-*

talari. Prin dezvoltarea spiritului de economie și creșterea de capitalului românesc, stânse datorită acestui spirit de economie, din surplusul producției micilor proprietari, am reușit ca în bună parte și în scurtă vreme să facem un important progres în acțiunea de românizare a vieții economice în Ardeal.

După războiul mondial desigur că lupta pentru românizarea vieții economice a mers mult mai accelerat și mult mai ușor.

Statul a înțeles că datoria lui este să îndrume acțiunea de românizare. S'a legiferat protecția capitalului românesc, s'a legiferat protecția muncii naționale. S'au pus la dispoziție credite cari aveau rolul să accelereze procesul de românizare.

Este adevărat că problema astăzi este asemănătoare pe întreg cuprinsul țării, că momentul politic al anilor dela 1918, a uniformizat pe întreg cuprinsul țării problema românizării vieții economice.

Pentru soluțiunile prezentului ne interesează mai puțin condițiunile de dezvoltare a economiei românești în trecut, ele ne interesează cel mult pentru studiul fenomenului economic.

Uniformitatea problemei constă în aprecierea realităților economice românești în raport cu cele străine, pe întreg cuprinsul țării și într'o intervențiune de stat care să îndrume acțiunea de românizare a vieții economice, chiar când e porțită din înfățișare particulară.

Pentru a stabili în ce măsură lupta pentru românizarea vieții economice a ajuns astăzi la bune rezultate, fără îndoială că ne trebuie două lucruri: — o statistică din care să se constate cari sunt capitalurile sau participațiunile de capital străin, adică neromânești, investit în întreprinderile economice din țară și care este numărul de streini cari funcționează la întreprinderile din această țară. Am spus-o dela început că dacă e să aleg între românizarea capitalului și între românizarea personalului din întreprinderi, de bună seamă că o aleg pe cea dintâi, fără însă să omit a afirma că sunt deopotrivă de necesare amândouă. Stabilirea situațiunei celei dintâi, — a cotei de participațiune de capital străin în întreprinderile din

statul românesc este foarte grea. Și iată pentru ce; Datorită formelor de organizare a întreprinderilor în societăți anonime, capitalul nu mai poate fi identificat dacă este național, sau este străin. Chiar dacă ar fi străin, dar ar fi repartizat în acțiuni la purtător nu putem avea niciodată o orientare precisă asupra îndrumării proporționale a numărului de acțiuni, și deci în ce măsură participațiunile se află în proprietatea unui străin, sau a unui Român. Chiar și în societățile cu acțiuni nominative, datorită caracterului de negociabilitate a acestor titluri, raportul între participațiunea de capital străin și românesc, este în permanentă fluctuațiune. Chiar dacă o întreprindere, cum ar fi o fabrică sau o bancă, ar avea capital pur străin, nici atunci nu poți să-l descoperi, fiindcă întreprinderea își ia o denumire românească, iar acțiunile la purtător își păstrează anonimatul și negociabilitatea permanentă. O situațiune certă nu putem avea decât la întreprinderile individuale și asupra proprietăților individuale.

Este fără discuțiune însă, că forța economică străină este încă deosebit de puternică, chiar după o sumară și exterioară privire a stării lucrurilor din Ardeal.

Dacă te duci într'un oraș ardelenesc oarecare și întreprinzi o anchetă asupra proprietăților imobiliare urbane din centru, care bineînțeles sunt și cele mai importante, vei afla de îndată că, aproape în întregime toate proprietățile imobiliare urbane sunt proprietate individuală străină. Te uși pe urmă la firmele diferiților negustori sau meșteșugari din centrele acestea și vei constata la cea din'ăiu și cea mai fugară vedere, că sunt firme purtând nume străine, sau dacă au o denumire convențională, sub ea se ascunde un proprietar străin și extrem de rar, vezi firme cu nume cari să-ți dea certitudinea că sunt românești.

Această cercetare deși superficială, te îndreptățește să crezi că situațiunea economică a străinilor, față de elementul românesc este încă foarte bună și că trebuie să dăm o luptă permanentă pentru a câștiga în viața economică, o pozițiune mai bună decât ei.

Tot la fel trebuie să știm în ce măsură conducerea întreprinderilor economice aparține elementului străin.

Aici statistica este mai ușor de făcut. Se poate afla precis la ce întreprindere câți Români și câți streini lucrează. Până acum prezența în întreprinderi a elementului strein, a fost o indicațiune pentru oricine, asupra măsurii în care este stăpân în întreprinderea respectivă capitalul strein. Astfel dacă era o fabrică cu capital unguresc sau evreesc, funcționarii și tehnicienii și posturile mai bine remunerate, erau toate ocupate de Unguri sau Evrei. Dacă era o întreprindere cu capital sâresc, comunitatea sârbească ar fi considerat o nelegiure împotriva solidarității lor naționale, ca să fie angajat în această întreprindere, altul decât un Sâs.

Statul însă ca inițiator al procesului de românizare, a legiferat în mai multe rânduri la diferite întreprinderi, procent obligator pentru angajare de elemente românești în acele întreprinderi. S'ar părea că unele întreprinderi cu capital strein au înțeles problema cum se pune și au început să mai lase din exagerarea exclusivismului lor.

Însă până acum de curând, putem spune că pentru capitalul strein, angajarea de personal strein în întreprinderi a fost o problemă de încredere. Vă rog să-mi îngăduiți să Vă dau un exemplu în problema de încredere, un exemplu care se petrece în Germania astăzi.

După declinul financiar al Germaniei de acum 18 ani, s'a simțit nevoia capitalului strein pentru punerea în valoare a economiei Germane. Și astfel în Germania se găsește plasat foarte mult capital american și capital francez.

Capitaliștii americani au toată încredeiea în spiritul de economie al Germanilor, — și întreprinderea, începând de la conducerea tehnică și sfârșind cu politica economică a întreprinderii, este lăsată în întregime pe seama Germanilor. Francezii nu procedează așa, ci la baza atitudinii lor fiind probabil un motiv psihologic, întreagă conducerea întreprinderii, unde este angajat capitalul francez, este deținută de Francezi.

Pe baze asemănătoare se explică și faptul că întreprinderile de capital strein, angajează personal strein, punând în ei mai multă încredere decât ar fi pus într'un personal românesc. Ei văd chiar un sentiment natural în aceasta și anume,

reducând chestiunea la forme simple, — mă întreb dacă ași fi personal angajat cu averea într'o fabrică și așa avea de ales pentru a pune la conducerea acestei întreprinderi, între un frate pe care îl cunosc de aproape și în care am încredere, și între o persoană streină pe care n'o cunosc, dacă nu e drept și bine să angajez în această întreprindere pe acela care îmi este mai aproape și îl cunosc mai bine, pe acela care îmi oferă cele mai multe garanții pentru progresul întreprinderii mele. Capitaliștii streini ca un act de curtoazie față de ospitalitatea românească, au crezut că este bine să ofere situațiuni în întreprinderile respective elementului românesc, prin care acesta nu ar putea să exercite nici un fel de îndrumare asupra conducerii întreprinderii. Și astfel în consiliile de administrație s'au numit nenumărați români, fiindcă acestea erau locurile cari puteau fi oferite de capitaliști streini, fără să pericliteze îndrumarea capitalului lor sau buna conducere a întreprinderii.

Desigur acestea sunt sinecuri cari îmi repugnă, cu atât mai mult cu cât știu că ele formează supapele de siguranță ale capitalului strein.

O altă întrebare cardinală care isvorăște chiar din situațiunea care V-am prezentat-o mai sus, este dacă românizarea vieții conomice se poate realiza prin acțiunea de românizare în ce privesc elementele streine, angajate în întreprinderi, sau este nevoie să ne atingem chiar de fondul acestor întreprinderi cari se găsesc în mâni streine.

Reforma agrară din 1918 a fost un act de dreptate socială, fiindcă s'a luat pământul dela cei puțini, bogați și trântori și s'a dat la cei mulți, săraci și muncitori, cari însuși munceau acest pământ.

Dar reforma agrară a fost în acelaș timp un mare act de dreptate națională, căci s'a exorpiat capitalul strein ajuns în proprietate streină fără nici o legitimitate și s'a atribuit populațiunii care locuia Ardealul și care a fost întotdeauna îndreptățită și la stăpânirea politică a Ardealului și care mai târziu a ajuns de plin drept

și de fapt stăpâna acestui Ardeal. Deși în concepțiunea conservativă a burgheziei și aristocrației maghiare și săsești, reforma agrară, așa cum s'a făcut la noi, apărea o nenorocire, totuși constatăm acum după 20 de ani că, cu toate defecțiile ei, a fost totuși un act de dreptate socială, fiindcă cu mult sau cu puțin a întărit situațiunea materială a țărănimii noastre și a fost un act de dreptate națională, fiindcă cel puțin de magneții unguri expropriându-i, le-am luat o bună parte din puterea lor economică, ba chiar am putea spune că pe cei mai mulți dintre ei i-am lichidat în detrimentul maghiarismului și în folosul națiunii române. Imi place să cred că reforma agrară din 1918 a fost o experiență pentru acțiunea viitoare de românizare a vieții economice care trebuie să se desfășoare cu măsuri cel puțin tot așa de energice și radicale, cum a fost reforma agrară. Țin să afirm că o încercare de românizare a întreprinderii cu capital străin, prin înlocuirea personalului străin cu personal românesc, duce la un rezultat parțial. Noi trebuie să urmărim rezultatul total și trebuie să tindem spre o desăvârșire reală a românizării vieții economice.

Dacă am presupune că la un moment dat toți funcționarii din toate întreprinderile economice sunt Români, aceștia nu sunt altceva decât vechii muncitori de pe moșiile grofești, fiindcă capitalistul străin este asemănător grofului ungar, iar funcționarii și muncitorii din întreprindere sunt muncitori de pe moșia grofească. Dar oare în vremurile de bejenie pe moșiile grofești nu erau muncitori români? Dar oare în acțiunea de românizare a vieții economice să mergem numai până la limita introducerii de elemente românești în întreprinderi, fără să încercăm naționalizarea întreprinderilor însăși? Aceasta ar fi una din cele mai profunde greșeli în politica economică a statului român.

Asemănător expropriării capitalului funciar, trebuie să se exproprieze capitalul industrial străin, pentru a face dreptate națiunii române.

Trebuie să expropriem capitalul străin când el se găsește în legătură cu consolidarea vieții de Stat, dându-i-se o esconțentare corespunzătoare.

Aceasta ar fi fără discuțiune un act de dreptate națională. Vreau să accentuez din nou că în discuțiunea problemei de românizare, ea interesează numai naționalizarea fondului economic, iar dacă asupra lui se reflectă aspecte de socializare, ele rămân numai accesorii necesare.

Sunt fericit că în lumea politică, asupra acestui punct de vedere nu există nici o discuțiune și nici o îndoială. Fiecare se nizu'ște ca, prin mijloacele pe cari le crede cele mai bune, să aducă stăpânire românească deplină asupra ținuturilor locuite de Români.

Românizarea vieții economice realizată cu respectul legilor și cu respectului sentimentului de demnitate națională și omenească, va fi o cinste pentru statul român, va fi una dintre cele mai elocvente afirmațiuni a puterii și a vitalității națiunii române.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Or cum am înțerca să inversăm întrebările, nu putem concede, să lăsăm să-și urmeze dezvoltarea sa capitalul străin influențând economia națională, prin exorțul excedentelor sale în străinătate. De câte ori balanța noastră de plăți externe a avut de suferit datorită existenței capitalului străin în statul românesc? A suferit fiindcă tot beneficiul realizat, nu a consolidat economia națională, ci din contra a fost îndrumat spre statele de origine a capitalului respectiv.

Dar oare mai există astăzi legitimitatea prezenței capitalului străin din lipsă de capital românesc sau de pricepere tehnică? În orice caz în foarte mică și redusă măsură, procesul de formațiune a capitalurilor românești fond în plină dezvoltare și chiar acest proces de formațiune al capitalului românesc actualizează problema românizării vieții economice. De aceea trebuie să facem loc capitalului românesc, să valorificăm economia națională în condițiuni optime. Numai la Casa de economii și Cecuri postale din București din depuneri mici

s'au strâns multe miliarde, iar în selfurile băncii stau și acum 4 miliarde lei cari nu găsesc plasament. Acesta desigur este simptomatic pentru economia națională. Când știm însă că există întreprinderi cu capital strein cari au aproape un monopol asupra unor produse din statul român, cum ar fi cazul marilor fabrici, desigur că trebuie să luptăm nu numai pentru românizarea angajaților întreprinderii, ci trebuie să luptăm pentru românizarea totală a unei asemenea întreprinderi, prin scoaterea capitalului strein și punerea în loc a capitalului românesc — fie prin inițiativă de Stat, fie măcar prin inițiativă particulară.

O românizare reală a vieții economice în Ardeal mai are o importanță, care privește afirmarea existenței noastre naționale în diferite teritorii dela graniță, din Ardeal. Mă gândesc astfel la orașele Ardelenne și mai cu seamă la Municipiile noastre dela frontiera Ungară.

Când vine în țară un vizitator strein, contactul său cu viața țării noastre se realizează prin orașele pe cari le vizitează. Nici unul nu merge la țară să vadă de ex. că regiunea satelor din jurul Timișoarei, Aradului sau al Orăștii cât este de românească, și de ce aceste părți de teritoriu aparțin de drept statului român. Aparența denaturează adevărul și ei pot câștiga ușor impresiunea că acestea ar fi părți de țară ungurești după pulsația vieții economice minoritare din aceste orașe.

Comerț minoritar, industrie mare și mică minoritară, viață culturală minoritară destul de activă, toate acestea dau aparența unei vieți majoritare de caracter strein și deci ar explica o legitimitate a revendicărilor maghiare din acele ținuturi.

Indată însă ce treci de bariera orașului și te adâncești în lumea satelor dealungul frontierei dinspre Ungaria, îți dai seama că stai în fața cazurilor cu municipiile și orașele de frontieră, asemănător unui artificiu care nu se potrivește cu amblanța etnografică a ținutului judecat în întregul său.

Marea obligațiune națională a guvernelor țării românești este să se ocupe de aproape de problema românizării vieții economice mai cu seamă în orașele de frontieră, fiindcă da-

torită interdependenței între viața economică și politică, prin slăbirea puterii economice minoritate în acele orașe, problema politică a revendicărilor, ungare încă ar coborî mult balon în favorul tezei românești.

Realizarea acestei românizări a vieții economice în orașele de frontieră, desigur poate fi ușor promovată prin mijloacele de cari am vorbit deja. În afară de aceste mijloace însă, trebuie încurajată concentrarea în aceste orașe a elementelor român-șii din satele împrejmuitoare, — trebuie realizată o coordonare a activității economice între orașe și sate prin ridicarea posibilităților de valorificare a produselor sătești, prin facilitarea mijloacelor de comunicație, și chiar printr'o activă propagandă intelectuală privind deaproape această problemă în aspectele ei politice și economice.

Deasupra tuturor acestor considerațiuni, pentru înfăptuirea unei românizări reale a vieții economice este necesară în'ăiu de toate creierea unei stări psihologice propice.

Dacă ne lipsește îndemnul sufletesc spre o stăpânire românească, desigur că nu putem realiza nici solidaritatea românească între cercurile economice și nici sprijinirea lor reciprocă în lupta pe care o dau împotriva unui adversar comun și încă destul de puternic.

Fiecare este în drept să se întrebe care este felul de luptă cel mai bun pentru o românizare adevărată a vieții economice.

Am putea distinge două căi: cea a lozincilor și aceia a dezvoltării unei acțiuni constructive în scop de naționalizare. Adevărul le cuprinde pe amândouă. Lozinca este precursorul acțiunii. Dar în momentul când condițiile psihologice propice sunt create, lozincile trebuie să-și p'ardă actualitatea și să fie înlocuite cu muncă constructivă de românizare.

Dacă urmărim în cursul timpului fenomenul de românizare, putem ușor vedea că fiecare act pozitiv îl corespunde un pas înainte. De acela românizarea efectivă înseamnă curățirea pozițiilor economice strelne, prin acte materiale.

Acțiunea de românizare este în plină desfășurare dela

1918 încoace: credit agricol, credit meșteșugăresc, credit aurifer, etc. etc., sunt mijloace permanente de românizare a vieții economice.

De câte ori apare un meșteșugar român, de câte ori se deschide o prăvălie românească, de câte ori se face o fabrică românească, de câte ori se clădește un imobil românesc, am făcut un pas înainte spre românizare.

În România justiția națională se integrează cu cea socială și asupra acestui punct de vedere toate cercurile românești sunt de acord.

Am certitudinea că românizarea vieții economice va merge într-o cadență din ce în ce mai accelerată și nu aş vrea să am vreodată temerea că ea se va face fără respectul legilor țării și fără respectul demnității naționale.

Avem toată puterea să îndrumăm viața economică după cel mai desăvârșit interes al românismului și de acela suntem datori să crelem românizării un climat de liniște în interior și de încredere în afară.

Cu toții, acolo unde ne-am situat în viața publică, cu mijloacele pe care le credem noi cele mai bune, vom căuta să ducem la desăvârșire și românizarea vieții economice la fel cum s'a românizat viața publică a teritoriilor locuite de Români.

Am un sentiment de mare încredere în înțelepciunea înăscută a Românului și știu că luptele din trecut le-a dat pentru cucerirea libertăților sale politice, spre a realiza și o stăpânire economică a plaiurilor sale, le-a dat pentru dreptate națională și socială, le-a dat pentru respectul legilor.

Am credința că noi nu vom putea abziice niciodată de înlăptuirea marilor postulate pentru care au luptat antecesorii noștri, iar lupta lor a fost una bine definită: prin libertate politică la stăpânire politică și prin libertatea economică la stăpânire economică.

Intervenționismul de Stat trebuie să realizeze o coordonare a activităților economice, numai ca o expresiune a solidarității naționale în jurul organizațiilor de Stat. El este un amestec în viața economică, izvorând din voința colectivă, pentru

afirmarea înfăptății naționale în ordinea economică, a elementului majoritar din Statul respectiv. Chiar azi când trăim în organizațiuni de State naționale, această idee nu exclude în nici un caz, împlinirea postulatelor sociale, căci numai prin integrarea justă a considerațiilor naționale cu acele de ordin social putem avea, în perspectiva viitorului imaginea unei societăți românești consolidate.

De acela sunt sigur că porând din asemenea concepțiuni, în curând vom fi victorioși și în curând vom româniiza efectiv viața economică a statului român spre măritrea națiunii române.
